

Η ΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΆΓΙΟ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΝ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟ

(Το θέμα της διατριβής του υποψηφίου
διδάκτορα Ioan-Florin Muntean)

Από την αρχή ακόμη της ύπαρξής του ο άνθρωπος ασχολήθηκε με το ερώτημα για τον Θεό και τη δυνατότητα γνώσεως και ενώσεως με Αυτόν. Αυτό φαίνεται στους Έλληνες φιλοσόφους, που προσπάθησαν να ερμηνεύσουν τα φαινόμενα του φυσικού κόσμου επιστημονικά, όπως οι Σοφιστές και αργότερα στους φιλοσόφους Αριστοτέλη, Πλάτωνα, Σωκράτη κ.α.

Βεβαίως με το ίδιο θέμα ασχολήθηκαν και πάρα πολλοί μεγάλοι Πατέρες της Εκκλησίας ο άγιος Ιωάννης Χρυσόστομος, ο Μέγας Αθανάσιος, οι Καππαδόκες Πατέρες, ο Ιωάννης Δαμασκηνός, ο άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς κ.α. Μέγιστη διαφορά όμως αυτών των ομάδων και των Πατέρων της Εκκλησίας είναι πως στην ορθόδοξη πίστη δεν ερευνούμε την ύπαρξη του Θεού, αλλά είμαστε βέβαιοι για την ύπαρξη Αυτού. Ο Τριαδικός Θεός των Ορθοδόξων δεν είναι κάτι, γενικό, κάτι ιδεατό αλλά κάτι πραγματικό, προσωπικό και ζωντανό και ο άνθρωπος μπορεί να έρθει σε κοινωνία μαζί Του.

Το θέμα το οποίο πραγματεύεται η διατριβή μου είναι το ακατάληπτο του Θεού και η δυνατότητα γνώσεως Αυτού, στα έργα του Αγίου Χρυσοστόμου, και ιδιαίτερα κατά της αίρεσης των Ανομοίων.

Ανακάλυψα μέσα από την έρευνα που διεξήγαγα τη μεγάλη αξία της ανάγνωσης των διαφόρων πατερικών κειμένων υπό το πρίσμα των διαφόρων θεμελιωδών διακρίσεων του κτιστού και του ακτίστου, της ουσίας και των ενεργειών και της γνώσης και της αγνωσίας. Μια τέτοιου είδους προσέγγιση θα μπορούσε να θεωρηθεί περιοριστική ώστε να επιτευχθεί το πλήρες νόημα των κειμένων. Κατά την προσωπική μου άποψη αυτό εξαρτάται από το πρίσμα

προσέγγισης του μελετητή. Εάν για παράδειγμα διαβάσει κάποιος τα κείμενα του Χρυσοστόμου προκειμένου να κατανοήσει ένα σύγχρονο θέμα, όπως οι συνέπειες του υπολογιστή στην ανθρώπινη ψυχή, τότε θα προκύψουν πολλοί περιορισμοί στην κατανόηση των κειμένων. Διότι, αυτό το συγκεκριμένο θέμα δεν αποτελεί μέρος, αλλά ούτε και τον πυρήνα της πραγματικότητας του Χρυσοστόμου. Ωστόσο, αν κάποιος αποφασίσει να μελετήσει το κεντρικό νόημα της διδασκαλίας του, σίγουρα θα βρεθεί αντιμέτωπος με ένα πλούσιο, περίπλοκο και βαθύ τρόπο σκέψης, που κρύβεται πίσω, όπως πολλοί υποστηρίζουν, από πολεμικές και κοινοτοπίες.

Έτσι, το θέμα της γνώσης αν κατανοηθεί ως κεντρική πατερική διάκριση, που διαπερνά τον πυρήνα της πατερικής εμπειρίας, άμεσα μετατρέπεται σε βοήθημα αποκάλυψης ενός κρυμμένου θησαυρού. Διαπίστωσα ότι τα κείμενα του Αγίου ζωντάνεψαν στη μελέτη μου υπό το πρίσμα της θείας επιστημολογίας του, και εξέφρασαν τον τρόπο της σκέψης του που βασίζεται στην πίστη του στο όντως ον. Μέσα από την πορεία της έρευνάς μου ‘γνώρισα’ έναν ‘άνθρωπο’ βαθιάς πίστης, μόρφωσης και θεολογικής πολυπλοκότητας.

Ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος δεν ικανοποιείται από εύκολες απαντήσεις και πάντοτε ωθεί τους αναγνώστες πέρα από τα σύνορα της κτιστής πραγματικότητας – αποφεύγοντας τις παγίδες της ειδωλολατρίας – προκειμένου να αναζητήσει αυτό που βρίσκεται πέρα από τη διαπίστωση. Τίθεται εύλογα το ερώτημα ποιος είναι ο λόγος έναρξης ενός τέτοιου ταξιδιού; Ο Χρυσόστομος παραδέχεται, με ταπεινότητα, ότι ο άνθρωπος δε μπορεί να γνωρίσει τον άγνωστο Έναν. Αυτή η ανακάλυψη της συγκεκριμένης ανθρώπινης αδυναμίας προέρχεται από το ταξίδι του ανθρώπου προς, και μέσα στην Αιωνιότητα του Δημιουργού του. Αναπόφευκτα ο Χρυσόστομος προσκαλεί τους αναγνώστες του να δουν πέρα από τις λέξεις, τα σύμβολα και τις εικόνες, ώστε να αγγίξουν την απόλυτη αλήθεια και απλότητα. Η αληθινή ικανοποίηση, η ζωή και η ύπαρξη βρίσκονται έξω από τον κτιστό κόσμο, βρίσκονται στον άκτιστο Θεό.

Για τον Χρυσόστομο, το ζήτημα της γνώσης της αλήθειας και της απόλυτης απλής ύπαρξης, ήταν άρρηκτα συνδεδεμένο με την άμεση συνάντηση με το θείο. Ωστόσο, ακόμη και σε σχέση με τα κτιστά αντικείμενα της κατανόησης, ο Χρυσόστομος παρέμεινε πεισματικά στη θέση του ότι ο άνθρωπος δε θα μπορούσε ποτέ να αποκτήσει την πλήρη γνώση της ουσίας του οτιδήποτε. Η αποφαιτική πτυχή της επιστημολογίας του αγίου ήταν μεγεθυμένη στα έργα του για τη γνώση του ακτίστου, αφού στην προκειμένη περίπτωση, ο άνθρωπος είναι ουσιαστικά ανόμοιος από το υποτιθέμενο αντικείμενο της σύλληψης.

Σίγουρα, σε σχέση με την οπτική του αγίου Χρυσοστόμου, τόσο ο Θεός όσο και η δημιουργία δύνανται σε μεγάλο βαθμό να είναι γνωστοί και προσιτοί. Ωστόσο, όσο υπεισερχόμαστε στις λεπτομέρειες σχετικά με τη γνωσιολογία του Χρυσοστόμου, θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι η έμφυτη αδυναμία της γνώσης, ήταν υψίστης σπουδαιότητας στην οπτική του αγίου για τη θεογνωσία και την αληθινή γνώση εν γένει. Κατά συνέπεια, για να γνωρίζουμε πραγματικά κάτι, πρέπει να μετέχουμε πλήρως και να έχουμε απόλυτη επίγνωση των ορίων των γνωστικών μας ικανοτήτων.

Για τον Άγιο Χρυσόστομο, αυτό δεν ήταν απλώς μια γνωσιολογική πραγματικότητα, αλλά και οντολογική, ειδικά σε σχέση με το θείο. Βρίσκεται στο 'DNA' του ανθρώπου η εγγενής ετερότητα και η κτιστότητα, καθιστώντας τον τελείως ανίκανο να αντιληφθεί πλήρως την ουσία Αυτού που δημιουργεί το είναι εκ του μη όντος.

Για τον Χρυσόστομο, όμως, ο στόχος του ανθρώπινου αγώνα ήταν η μετοχή στη ζωή του Δημιουργού, και μόνο μέσω αυτής της απόδοσης θα μπορούσε ποτέ ο άνθρωπος να φιλοδοξεί να είναι σε επαφή με το σύνολο της ανθρώπινης γνώσης, με την πηγή της ανθρώπινης γνώσης και ύπαρξης εν γένει – το Λόγο του Θεού. Προκειμένου να κατανοήσουμε ορθά τη γνωσιολογία του αγίου Χρυσοστόμου, και επίσης να αντιληφθούμε πως, ακόμη και στις ημέρες μας, ο άνθρωπος αδυνατεί να

γνωρίσει πλήρως την Πηγή της απλότητας, πρέπει να ξεκινήσουμε με μια ανάλυση της θεολογικής και ποιμαντικής πρόκλησης, την οποία αντιμετώπισε κατά τη διάρκεια της ζωής του. Μόνο λόγω του ιδιαίτερου ενδιαφέροντός του για την ευημερία της Εκκλησίας εξέφρασε τέτοιου είδους υψηλά θεολογικά ιδανικά.